

סימן סו

חימום בית בתנור עצים הפולט עשן לרחוב

חשוון תשס"ז

שאלה:

באה לפנינו שאלה על אודות יישוב שבו רגילים רוב התושבים להסיק את תנוריהם בדלק וכד' לחימום ביתם, וישנו אדם אחד שמסיק את תנורו בתנור-עצים שארובתו פולטת עשן רב ונודף ממנה ריח, אשר לטענת שכניו מזיק לבגדים התלויים על חבלי הכביסה. שאלתם היא האם הם רשאים לעכבו מלהסיק בעצים. יש לציין שהשכנים מיחו מייד ולא לאחר זמן.

תשובה:

א. מהות הנזק

השאלה העומדת לדיון היא האם בהלכות נזקי שכנים העשן מוגדר כנזק המצריך הרחקה? העשן יוצר ריח רע בבגדים, ולאחר מכן, כאשר אדם לובש אותם, הוא סובל מריח זה. הריח הנקלט בבגדים ייתכן להחשיבו כהיזק לאדם עצמו, שהרי לבישת בגדים שיש בהם ריח מזיקה ממש לאדם. ואין הדבר דומה להיזק השחרת הכתלים, שמבואר בטוש"ע (חו"מ סי' קנ"ה סל"ז) שנחשב היזק לממון ולא לאדם, שכן בהשחרת הכתלים אין הפרעה ישירה לאדם מלבד ההפרעה במראה החיצוני, משא"כ בבגדים שגופו ממש סובל מהריח ואפשר שנחשב כהיזק לאדם, וצע"ב. מ"מ היזק לממון השכנים ודאי יש כאן.

ב. חזקה

והנה בשו"ע (חו"מ סי' קנ"ה סל"ו) מבואר שהיזק מחמת עשן הוא היזק חמור משאר נזקין שלא מועילה בו חזקה בשתיקה, אא"כ קנו מידו. ומקורו ממש"כ גמ' בבא בתרא (דף כ"ג ע"א), ושם דנים הראשונים באיזה עשן מדובר שאין לו חזקה, אם דווקא בעשן רב, כגון עשן של כבשן, או שמא הדבר הקובע הוא תדירות העשן אע"פ שאינו מרובה בכמותו, או שמא בכל אחד מהם (מרובה אע"פ שאינו תדיר, או תדיר שאינו מרובה) אין חזקה. ועיי' בכל זה בראשונים (שם) ובטוש"ע (סי' קנ"ה סל"ז), ובב"י שם. ומכל מקום כיון שבנידון דידן התושבים מיחו - פשוט שאין כאן חזקה, אלא שיש לדון אם יש חובת הרחקה של ההיזק.

ג. הרחקה לבתחילה

בהלכה אנו מוצאים הבדל בין עשן קבוע, שכלפיו ישנה חובת ברורה של הרחקה, ובין עשן שאינו תדיר, שבו ישנה מחלוקת. במקרה שלנו נראה שהעשן נחשב לעשן שאינו תדיר, שהרי רוב היום אין מבעירין את התנור, אלא בשעות מסוימות ובימים מסוימים, אם כך הדבר תלוי במחלוקת הפוסקים. מצאנו שנחלקו הפוסקים באיזה סוג עשן

* שאלה זו (וכן זו שלאחריה) נשאלו ביישובנו, וכדי להרבות את האחוזה והשלום הוחלט למנות כבורר חיצוני ביה"ד למנות בדרום הארץ. התשובות נכתבו ע"י הדיין הרב אריאל בראלי שליט"א, חבר ביה"ד לענייני ממונות בשדרות.

יבשל, משא"כ לדעת תרה"ד ההיתר הוא מחמת שאינו תדיר ואפילו בדבר שאין בו כדי צורכו של האדם לא ניתן לעכבו. לפי דברינו נמצא, שגם המחבר יכול להסכים לדעת המאירי להתיר "כדי צורכו", שלא נחלק אלא על דברים נוספים על "כדי צורכו" של האדם. אלא שלשון הטור בשם הרמ"ה שכמותו פסק המחבר בשו"ע, שכתב: "אבל תנור שהיחיד אופה בו פת, וכן כירה וכו'", מלשון זו נראה שהמדובר הוא בכירת יחיד שמבשלים בה לצרכי הבית, ואעפ"כ מבואר שם לדעת הרמ"ה וכפסק המחבר שניתן לעכב ודלא כמאירי.

נראה שלדעת המחבר אע"פ שמדובר בצורך בסיסי שלא ניתן למונעו, מ"מ במקרה זה ניתן לחייב את בעל הבית לעשות מחיצה או ארובה. לכאורה אם עשיית מחיצה או ארובה לא תועיל נראה שאין לדרוש מבעה"ב שלא יבשל בתוך ביתו, וגם המחבר יסכים לכך, שלא נחלק על המאירי אלא אם יש לכופו למחיצה וכדו', אולם אם גם מחיצה לא תועיל מסתבר שגם המחבר יסכים שלא ניתן למונעו מצורך בסיסי זה.

וכעין זה כתב המאירי בהמשך דבריו (שם): "מי שעשה ארובה בגגו לצאת דרך בה עשן הבית והעשן יוצא, ורוח מצויה באה ודוחתו לתוך ביתו או חלונו של חברו וממלאתו עשן, נסתפקו בה גדולי קדמונינו בנרבונה, ומ"מ נטו לומר שכל כיוצא בזה אין בידו למחות ולכופו לסתום ארובתו, שאל"כ מה תקנתו של זה. ואין זה דומה לזורה ורוח מסייעתו, שבזורה ורוח מסייעתו ההזק נעשה בידים".

ישנה חובת הרחקה.

מדברי הטור (שם) בשם הרמ"ה עולה שגם עשן שאינו תדיר כגון תנור שיחיד אופה בו פת וכן כירה, ישנה חובת הרחקה. וכן פסק המחבר בשו"ע (שם): "ומיהו לכתחלה מצי מעכב אפילו בעשן שאינו תדיר"

אמנם מדברי תרומת הדשן (סי' קל"ז) נראה כי עשן שאינו תדיר ואינו מצוי אין חובת הרחקה כלל, וכן כתב הרמ"א (שם): "וי"א דבעשן שאינו תדיר, אפילו לכתחלה לא יוכל למחות". הש"ך (שם ס"ק י"ט) האריך להוכיח כמחבר ופסק כמותו, וכן מצדד בביאור הגר"א (שם ס"ק ק"ט), וכן משמע מנתיבות המשפט (חדושים שם ס"ק ס"ז) והוסיף שאפילו אינו אלא ספק – הרי קי"ל (חומ"מ סי' קנ"ה ס"ג) שבמחלוקת הפוסקים על המזיק להרחיק את עצמו.

על אף שישנה מחלוקת, נראה שהכרעת הש"ך והנתיבות להצריך הרחקה.

ד. דעת המאירי

יש להעיר בזה ממש"כ המאירי (ב"ב דף כ"ג ע"א) ד"ה עשן וז"ל: "עשן זה שהזכרנו שאין לו חזקה, פירשו בתלמוד המערב דוקא בעשן התדיר כגון נחתומות וצבעות, אבל בכדי צרכו לאפות את פתו ולבשל את תבשילו, אין ספק שאין יכול לעכב. וכן שאינו יכול לכופו לעשות מחיצה חזקה לעמוד בפני העשן". וא"כ לכאורה כוונתו כתר"ד וקרמ"א. אלא שנראה שאינו דומה, שלדעת המאירי הסיבה המתרת היא "כדי צרכו" דהיינו שלא ניתן לנהל חיים תקינים בבית אם לא

אחרים ביישוב, ולמרות שהייתה אצלכם החלטת חברים כחוק שאסור את זה, הם טוענים שזו התערבות בחיים הפרטיים וזה לא מחייב אותם.

תשובה: הנה ציינת במכתבך את הוראת חז"ל שלא לגרום נזק ביחסי שכנות כפי שזה מופיע בש"ע חו"מ ס' קנ"ה, ובייחוד בסעיף ל"ו, ל"ז. וכן זה מופיע גם שם בערוך השלחן, היות והעשן מפריע לשכנים אין אדם יכול לעשות בביתו מה שהוא רוצה. אמנם מוזכר שבכל המזיקים אם הניזק מחל בתנאים המוכיחים על כך ע' שם סע' לה' זה מועיל, אבל בנוזקים גדולים כמו עשן כבשן או בית כיסא לא מהני חזקה של מחילה אלא אם כן זה היה מלווה בקניין, ויש דעה בתו"ס שגם קניין לא מועיל, אבל בעשן פחות מועילה מחילה וחזקה, אולם בנידון שלך החברים לא מחלו ולכן מצד הדין אינם רשאים להפעיל את התנורים כשזה מזיק לשכנים.

כמו כן באם הייתה החלטה ביישובכם האוסרת את זה, זה מחייב כמו כל החלטת מזכירות או אספת חברים, ההחלטה נועדה למנוע נזק לסביבה ולא מתמקדת מה אדם עושה בשלו אלא מה מוקרן כלפי חוץ.

לסיכום: לפי כל הנתונים החברים צריכים להימנע מכך היות וזה מפריע לאחרים.

בכבוד רב

הרב דב ליאור

ולמרות כל האמור לעיל נראה שהכול יסכימו שמכיוון שהנידון הוא בדיני ממונות, אם כן מועיל מחילה של אחד הצדדים. וידועים דברי חז"ל (ב"מ ל' ע"ב) לא נחרבה ירושלים אלא על

ונראה שהמדובר הוא בכה"ג שהיתה חובת הרחקה גם לדעת המאירי, כגון בעשן של נחתום, ולכן חייבו לעשות ארובה ואם גם הארובה אינה מועילה לא מחייבים יותר מכך, "שאל"כ מה תקנתו של זה".

אולם במקרה שלנו אינו יכול לטעון שעשה ארובה ואינו יכול לעשות יותר מכך, שבכגון דא כתב המאירי הנ"ל שלא ניתן לכופו יותר, שכאן יש לו אפשרות להבעיר בסולר ובאופן שהעשן יהיה מועט ולא ידיף ריח רע.

אף לדעת המאירי שלא ניתן לחייבו להרחיק "כדי צרכו", כאן שהמדובר הוא בצורך חימום שאפילו נחשיבו כבישול מ"מ יכול לחמם שלא בעצים אלא כרוב בנ"א ביישוב ע"י סולר, באופן שלא יפריע לשכניו - א"כ גם למאירי ניתן למונעו מכך.

ה. סיכום

נראה שבנדון דידן ניתן למנוע את בעל התנור מלהסיק את תנורו בעצים, ולחייבו להסיק בסולר כשאר תושבי היישוב.

לאחר זאת הראני רב היישוב יונתן, הרב ישי שמואל שליט"א, שאף הם נתחבטו בדבר, ונתייעץ בגאון הרב דב ליאור שליט"א, רב ואב"ד קרית ארבע-חברון ת"ו, וזו תשובתו אליו:

לכבוד הרב ישי שמואל,

מושב יונתן

אחדש"ה כיאות!

נשאלת שאלה, האם יכולים חברים ביישוב להפעיל תנורי חימום לחימום הבית הפולטים עשן שמפריע לחברים

שהעמידו דיניהן על דין תורה ולא על לפנים משורת הדין. אלא שהלפנים משורת הדין יכול הניזק למחול ולא המזיק יכול לדרוש זאת מהניזק, אך ודאי שאם יתרצו ביניהם הרי זה עדיף. והאמת והשלום אהבו.

בית דין לדיני ממונות
 בי"ד לדיני ממונות / גבוהה שדרות

נזקי עשן מתנור עצים

הזק העשן מובא בפרוש גמרא כנוק שניתן לדרוש הרחקה מהמזיק [בא בתרא כג]. בפוסקים מובא חילוק בין עשן תדיר לעשן מזדמן. לדעתנו השימוש הקבוע בתנור החימום נחשב להיזק אף שהוא לא פעיל כל היום¹. בהנתייחס לטענה שבמקרה שלנו הארובה עומדת בתקן שיש לגבי גובה ארובות, לדעתנו הדבר לא משפיע על הדין. הסיבה היא שאפשר שהתקן נועד לפתור הזק אחר כגון שאיפת עשן, ועוד אפשר שהתקן הוא כללי ולא מותאם למקום המדובר. המבחן החלכתי הוא מברון המציאות, אם יש נזק קבוע לשימוש מקובל של שכנים הרי על המזיק להרחיק את עצמו. לעומת זאת, הנתבע צודק שאם ישנם ימים שלא מקובל לתלות בהם כביסה כגון ימים גשומים אזי אין סיבה למנוע את הוסקת התנור. צריך לחפש הגדרה אשר תבחיר מה הוא המדד ליום ללא כביסה. הגדרה כזו צריכה להכתב על ידי שני הצדדים כדי שהתובעים יוכלו לסמוך על זמנים ברורים שבהם ניתן לתלות כביסה ללא חשש. זו כבר דרכה של פשרה שצריכה להעשות במעמד שני הצדדים ולנו אין יכולת לעשות זאת רק בכתב.

מסקנה

על פי הדין אסור לתובע להזיק לכביסה חתולית. לכן כל עוד שאין הסכמה מצד התובעים אסור להסיק. יש להגיע להגדרה מתי אין כביסה. הרב דרור טוויל, הרב דוד מנדל [אב בית דין], הרב אריאל בר-אלי.

¹ צד אחד הוא, פסק הנהיבות והג"ר שניתן למחות גם בעשן שאינו תדירן סימן ק"ח. צד שני להחשיב את החזק לכביסה כהזק של עשן תדיר, היות וכפושל יש נזק. כל החילוק המוזכר בין תדיר ללא תדיר הוא רק קיום כאשר מציאותית החזק הוא אינו חסמעותי יכול להישמר מכך. נח אף לתשובת רמ"א סימן קנ"ז המובא בפתי"ש שם.